

Д. ЛЕПЧЕСКИ

АКТУЕЛИЗАЦИЈАТА КАКО ПРИНЦИП ВО НАСТАВАТА ПО ИСТОРИЈА

Младата генерација очекува да ѝ помогнеме да ги сфати современите противречни и разновидни појави за да може спрема нив да заземе ангажиран став. Важно е да го искористиме интересирањето на учениците за актуелните настани и да ги оспособиме современите настани да не ги посматраат само хоризонтално, туку и вертикално, со нивната хронолошка и каузална поврзаност, со она што им претходело, за да се развива кај нив историско дијалектичко мислење, да се оспособат да го почувствуваат духот на своето време и за решавање на современите проблеми.

Актуелизацијата на настаните на часовите по историја може да се остварува **п е р м а н е н т н о** и повремено.

Перманентна актуелизација е онаа кога систематски и организирано наставата се насочува за разбирање на сегашнината преку минатото. Тоа поконкретно значи, кога им зборуваме на учениците за постанокот на првите држави на исток, постапно низ материјалот во процес го подготвуваме да ја сфатат улогата на државата во другите делови на земјината топка, улогата на државата во наше време, како и процесот на одумирањето на државата.

Актуелизацијата може да биде и повремена. Споредувањето се потпира на систематски и смислени констатации што ги оспособува учениците преку правилно сваќање на минатото, правилно да ја сватат сегашнината. На пример, можеме да ги споредуваме буржоаските со социјалистичките револуции, со тоа што ќе укажеме на класниот карактер на буржоаската револуција и бескласниот карактер на социјалистичката револуција. Или успешно можеме да ги споредиме социјалистичките револуции во Русија, Југославија, Кина и Куба, укажувајќи на нивниот карактер и специфичностите.

Вредно е да се актуелизира борбата на народите против колонијалното ропство, со укажување на различните патишта на нивната борба, настојувањето на секој одделен народ да се определи за свој пат што би му создал најдобри услови за слободен

и сестран развој на човечката личност. Со тоа укажуваме и на солидарноста на народите што го почитуваат начелото за интегритет и суверенитет на секој народ одделно, а кај учениците воспитуваме интернационалистички дух. Со тоа бездруго ја внесуваме вистината дека долготрајната борба на народите низ векови дала резултати, а имено придонесла да го бараат и да го изберат оној пат на развоток што им гарантира непречен развоток на човечките права. Така се даоѓа и до научната вистина дека општеството се движи напред.

Со споредувањето преку генетичко-компаративна постапка на Кралството Југославија со Нова Југославија овозможуваме учениците да ги согледаат извршните промени и развотокот на Нова Југославија. Успешно може да се споредува капиталистичкото со социјалистичкото општество, како и робовладетелскиот со феудалниот поредок, Првата светска војна со Втората светска војна и тн.

Меѓутоа, погрешно е кога се врши споредување по секоја цена за да се постигне идејност во наставата. Ке наброиме некои погрешни споредувања што ја вулгаризираат наставата по историја. На пример, погрешно е кога се враќа историјата назад преку споредувањето на опсадата на Картагина со опсадата на Ленинград. Некои го споредуваат колонијалното ропство денеска, со ропството во Стара Грција и Стар Рим со што се создава неисправна перспектива и се губи сознанието за закономерниот развоток на општеството.

Има случаи кога се прави формално споредување што не може да има влијание на емоциите на учениците. На пример, се внесува збрка кога се врши споредување на животот и работата на селаните и рударите во Македонија во XVII век и во времето на окупацијата од 1941—1945 година и аналогно на тоа се споредува борбата на Карпош како водач на востанието од 1689 година и Народноослободителната војна и народниот херој од таа војна Христијан Тодоровски — Карпош.

Во завршните одделенија од основното училиште и во средните училишта со определен број часови се изучуваат современи настани од најновата историја. Кога се актуелизираат современи настани, особено е важно тие да се гледаат во развој. Учениците да се оспособат критички да мислат и да ги следат настаните и на тој начин да го развиваат историското мислење. Нужно е да се поврзе современото со минатото, односно тие взаемно да бидат толкувани по пат на дијалектичкиот метод. Имено, треба да се поврзува наставата во животот, со животната средина. На пример, за актуелизирање може да послужи локалната историја, историјата на училиштето, историјата на одделен стопански објект, да речеме фабрика и др.

Мошне успешно се остварува актуелизацијата преку собирачка, односно истражувачка дејност. Таа дејност се состои во собирање на материјали, прибирање на податоци од локалната историја, имено хроника на одред или бригада од НОБ, проучување на ликовите на одделни истакнати просветни работници, научници, борци, народни херои и др. На пример, училиштето ако го носи мето на Гоце Делчев, учениците вршат собирачка и истражувачка дејност и од собраниот материјал формираат катче — музеј. Нема потреба за посебен коментар каква улога прави таква актуелизација на идејното насочување на учениците.

Но има наставници што вршат неисправно актуелизирање кога го споредуваат печалбарството во подалечното минато со одењето на работниците во странство во нашиве денови и создаваат неправилно разбирање на минатото и сегашнината со што се создава збрка во детските сфаќања. Има случаи кога по барање на учениците некои наставници избегнуваат да вршат актуелизација на современи настани, да дадат одговор што би требало да биде историска вистина.

Учениците од погорните класови од гимназиите треба да бидат оспособени самостојно да ги актуелизираат современите настани што се појавуваат во редовното остварување на наставната програма на редовните наставни часови. На пример, зошто денешна Бугарија и Грција се солидарни кога го негираат постоењето на Македонскиот народ како посебна нација на Балканскиот Полуостров? Зошто е Гоце Делчев прогласуван за херој во две држави?

Ученикот не е оспособен за актуелизација ако наседаува на некои тврдења според кои Његош бил религиозен мистик и христијански филозоф, а според други вулгарен материјалистички филозоф. Дали значи актуелизација кога Гоце Делчев се прогласува за македонски марксист? Таква актуелизација значи искривување на историскиот лик, конкретно ликот на Гоце и Његош.

Учениците од погорните класови на средното образование треба да бидат во состојба да одговорат и на некои актуелности, како што се: Зошто Вили Брант е добитник на Нобеловата награда за мир? Зошто Александар Солженицин од еден дел од светот е признат за голем книжевник, а од други како мал книжевник, односно писател? Зошто Голда Меир од едни „видни“ весници во светот е прогласувана за „човек на годината“? Зошто некои кругови во светот ги поддржуваат диверзиите на усташите против нашата земја, а пак повеќето ги осудуваат?

Вакви и слични настани од современиот живот го интересираат младиот човек и ако е способен тој да ги актуелизира може да се рече дека на еден начин е способен за живот, а наставата по историја ја исполнила својата задача. Погрешно е мис-

лењето дека толкувањето на современите настани не е историја. Напротив минатото и сегашноста проникнуваат и претставуваат единство.

Меѓутоа, во никој случај за марксистичкото воспитување на учениците не служи актуелизацијата што е на теренот на дневната политика, што е слугинка на одредена кампања на политиката, што врши насилен континуитет и модернизација на минатото. Лажните споредувања се нецелисходни затоа што даваат неправилна историска перспектива, а лакировката и паролаштвото се неуверливи и штетни.

Повод за актуелизација може да биде филмот, театарската претстава, посета на музеј, архив и др. Со секоја од набројаните форми може да се постигне одреден ефект. На пример, преку филмот „Неретва“ ја актуелизираат издржливоста на борците од НОБ, борбата за згрижување на ранетите и тактиката и стратегијата на врховниот командант на НОБ — Тито. Преку филмот „Козара“ ја актуелизираме масовноста и соработката на партизаните со заднината, а со филмот „О земјо распукни се и сите прими нè“ се актуелизира тешкото минато на нашите претходници. Такви се филмовите „Мис Стоп“, „Република“ и други за коишто нема потреба од посебен коментар.

Важна улога за актуелизација на историското минато игра печатот, радиото и телевизијата. Така, на пример, одбележувањето на 30 годишнината од Првото заседание на АСНОМ го користат учениците со тоа што една група собира материјал од печатот — објавени статии, портрети, слики, одлуки, сеќавања, друга група бележи вести и искажувања преку радиото и телевизијата, трета група бележи искажувања на учесници на Заседанието и тн. Преку соединувањето на материјалот во потребниот континуитет се актуелизира темата, а со тоа се актуелизираат остварувањата во СР Македонија за изминатите 30 години.

Актуелизацијата како мошне важно начело во наставата по историја ќе ги подготви учениците за живот, ако со нив се работи систематски, ако се оспособат самостојно да ги следат современите историски настани и да дадат оценка на она што е сегашнина или треба да биде перспектива. За успешно да се оствари таа задача битно е каква е личноста на наставникот, неговото сфаќање на современиот миг, неговиот став кон генерациите што ги воспитува, кон класот во којшто работи. Прашање е колку наставникот е уверен во тоа што го работи, колку го разбира времето во кое живее и колку е уверен во можноста да делува на емоциите на учениците. Од особена важност е наставникот да знае до каде да оди во минатото, до кој обем да ги зафати фактите на настанот, до која длабочина да оди при разгледувањето на содржината и какви заклучоци да прави.

Историчарот е должен да ги следи современите настани во светот и нашата земја. Меѓутоа, не е доволно наставникот и учениците само да ги знаат современите настани. Суштината е правилно да биде остварена актуелизацијата, да се знае како да бидат обработени содржините, дали е тоа што се знае вистинска свсина на учениците.

Затоа со право се бара од наставникот да биде убедлив и да делува на емоциите на учениците, да ги мобилизира нивните мисли, да ги раздвижи нивните интелектуални резерви за критичко усвојување на знаењата.

Вистинска актуелизација е она кога дидактички се обединува историското и актуелното во концепција на конкретизацијата, кога во наставната работа се употребува историско-дијалектичката метода. Тоа значи, преку анализа на историското минато да се разберат историските поими и закони и да се постигне единство на формата и содржината на она што се учи.